

DOI: <https://doi.org/10.15407/nr.66.363>

УДК 016:929:001(477)Багалій

Ангела Шумілова,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4731-2346>,

молодша наукова співробітниця,

відділ науково-бібліографічної інформації,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: AngelaShumil@gmail.com

ВІДОБРАЖЕННЯ НАУКОВОГО ДОРОБКУ ДМИТРА ІВАНОВИЧА БАГАЛІЯ У БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКАХ¹

Метою статті є відображення вагомого внеску вченого у розвиток історичної науки в Україні, висвітлення наукового доробку Дмитра Івановича Багалія у бібліографічних виданнях та аналіз аспектів зв'язку діяльності видатного українського історика, академіка з бібліографією. **Методи дослідження.** Застосовано загальнонаукові методи системного й історичного підходів; емпіричні методи опису та моделювання; аналітико-тематичний метод; джерелознавчий і статистичний аналіз. **Наукова новизна.** У першій частині статті проаналізовано науковий та бібліографічний доробок Д. І. Багалія: монографії, покажчики, огляди, рецензії, списки літератури. Відображено вагомий внесок вченого у розвиток української науково-допоміжної бібліографії. У другій частині репрезентовано комплекс наукових та бібліографічних джерел, які є складником фондів Національної бібліотеки України імені В. Вернадського. Проаналізовано персональні бібліографічні покажчики академіка Дмитра Багалія. Окреслено перспективу формування найповнішої на сьогоднішній день наукової бібліографії вченого. **Висновки.** Висвітлено науковий доробок Дмитра Івановича Багалія, засвідчений великою кількістю ґрунтовних праць. Оглянувши значний документальний масив джерел про життя і діяльність видатного українського історика, можна сказати, що історіографія є доволі нечисельною і не охоплює усіх аспектів його різноманітної наукової та громадської діяльності, зокрема перебування на посадах ректора Харківського університе-

---

¹ Статтю підготовлено у руслі виконання наукової теми 2019–2021 рр. «Теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування національної бібліографії в контексті вивчення спадщини діячів української науки та культури».

ту та міського голови Харкова, літературну творчість. Уваги дослідників потребують і напрацювання Д. І. Багалія у галузі археографії, археології, архівознавства, етнографії тощо. Аналіз джерел, які містять бібліографічні відомості про праці академіка Дмитра Багалія, публікації про його життя і діяльність, дає підстави говорити про необхідність підготовки персонального бібліографічного покажчика вченого.

Ключові слова: персональна бібліографія, біобібліографія, Д. І. Багалій, український історик, науковий прогрес, покажчики.

Актуальність теми дослідження. Творення Української держави потребує як глибокого дослідження й осмислення української історії взагалі, так і вивчення наукового доробку окремих видатних особистостей. Відображення та висвітлення життя і діяльності відомих науковців є важливим внеском у справу зміцнення національної науки, духовності українського народу, державних засад загалом. Багато науковців, що послугувалися історичній долі і сьогоденню України – добре відомі постаті, хоча їхня діяльність неоднозначно оцінювалася упродовж тривалого часу та й нині трактується по-різному. У літописі України є чимало культових імен, які відіграли особливу роль у розвитку вітчизняної науки, серед них – непересічна постать українського історика, філософа, громадського та політичного діяча, академіка Української академії наук, Лауреата Уваровської премії, ректора Імператорського Харківського університету, Харківського міського голови, доктора історичних наук – Дмитра Івановича Багалія (26 жовтня [7 листопада] 1857 р. (Київ) – 9 лютого 1932 р. (Харків)). Він посідає особливе місце серед учених, адже в українській історіографії Д. І. Багалій здобув собі поважне й авторитетне ім'я. Його історичні наукові праці витримали випробування часом, увійшли до золотого фонду української науки, стали надбанням світової науки. Наукова спадщина вченого включає близько 600 публікацій: підручників, монографій, археологічних видань, статей з історії України і Росії. 3-поміж численних праць науковця – понад 100 з історії Слобідської України, близько 40 – з історії міста Харкова та Харківського університету, 10 спеціальних досліджень присвячено життю і творчості Г. С. Сковороди [16, с. 5]. Питанням історії української культури, які займали важливе місце у творчості Д. І. Багалія, присвячено близько 65 робіт (7 археологічних публікацій, 3 монографії, 55 статей, заміток, рецензій). Доробок ученого представлений також працями з історії Лівобережної та Південної

України (більше 25 публікацій). Дмитро Іванович Багалій є автором праць з історіографії, архівознавства, археології, джерелознавства, історії української культури. Він виявляв значну зацікавленість історичною географією, демографією, етнографією.

Зі здобуттям незалежності України виникла потреба звернутися не лише до цих досліджень, а й до комплексного вивчення науково-бібліографічної діяльності вченого крізь призму його особистості. Це питання хоча й набуло актуальності в Україні, залишається малодослідженим.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед доволі широкого спектру документів найбільш притаманними для характеристики наукової діяльності вчених, зокрема Д. І. Багалія, є їхні наукові праці, представлені здебільшого монографіями, брошурами, статтями, доповідями, відгуками, рецензіями на наукові праці вчених, конспектами лекцій тощо. Діяльність особистостей значною мірою визначає розвиток суспільства. За доби незалежності України з'явилися дослідження, які значно покращили історіографію, присвячену Дмитру Івановичу Багалію. Вивчення наукового доробку Д. І. Багалія безпосередньо відображено у працях М. П. Гуменюка «Библиография и библиотековедение в научном наследии академика АН УССР Д. И. Багаля» (1991) [10], О. П. Щербініної «Бібліографія в науковій спадщині Д. І. Багалія» (2001) [29], В. Л. Маслійчука «Спадщина Дмитра Багалія та сучасні дослідження історії Слобідської України» (2009) [21], Г. М. Старикова «Епістолярна спадщина Д. І. Багалія як джерело до вивчення наукового та громадського життя в Україні кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.» (2011) [25; 26], Т. Є. Мяскової «Науковий спадок Дмитра Івановича Багалія у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ» (2020) [22], а також Н. М. Березюк [2; 3], О. М. Богдашина [4–6], І. І. Корнейчик [15], В. В. Кравченко [17], М. І. Маркевич [20] та багатьох інших. Свої розвідки та висновки науковці презентували на наукових конференціях, зокрема на ІІ Всеукраїнській науковій конференції «Теоретичні та прикладні аспекти біографістики» – «Спадщина Д. І. Багалія в контексті сучасності» (2018).

Дослідження творчого доробку Д. І. Багалія можна вважати продуктивним. Воно сприяло утвердженню в національній історіографії об'єктивної та позитивної оцінки діяльності видатного українського історика. Вчені відзначили те, що більшість праць Д. І. Багалія написа-

но на основі використання першоджерел. Також автори звернули увагу дослідників на епістолярну спадщину Д. І. Багалія, яка є досить важливим (як щодо біографічних даних, так і відносно наукового, культурного життя України кінця XIX – початку XX ст.), але майже невідомим історичним джерелом. Наукові праці зафіксували головні напрями та результати діяльності Д. І. Багалія, містять оцінку ролі вченого у громадському й культурно-науковому житті Харкова і всієї України, значення його наукової творчості. Відзначаючи високий рівень опрацювання доробку науковця, автори доходять висновку, що Д. І. Багалій є не лише першим істориком Слобідської України, а й тим ученим, який зробив найбільший внесок у вивчення історії Слобожанщини, забезпечивши своїми археографічними виданнями продовження розробки історії краю на багато років уперед.

Мета статті – є відображення вагомого внеску вченого у розвиток історичної науки в Україні, висвітлення наукового доробку Дмитра Івановича Багалія у бібліографічних виданнях та аналіз аспектів зв'язку діяльності видатного українського історика, академіка з бібліографією.

Виклад основного матеріалу. Висвітлення постаті Дмитра Івановича Багалія як науковця розглянемо крізь призму його світоглядних переконань і життєвих цінностей, які також відображено у наукових працях вченого. Д. І. Багалій жив і творив в епоху, яка ще довго буде притягувати зацікавлені погляди багатьох поколінь дослідників. Наукову підготовку Д. І. Багалій пройшов у школі одного з найвизначніших українських істориків і громадських діячів професора В. Б. Антоновича. Але в українському національному русі кінця XIX – початку XX ст. Д. І. Багалій, за ідейними поглядами, був набагато ближчий до М. І. Костомарова, ніж до В. Б. Антоновича і М. П. Драгоманова [16, с. 3–7]. То був час прискореної ходи історії, напруження всіх творчих сил державного, модернізованого за європейськими зразками суспільства. Дмитро Іванович Багалій був позбавлений революційної романтики, зміг пройти через роки громадянської війни і померти, уникнувши страхіття за своє життя і честь.

За часи незалежності України було перевидано окремі праці науковця, зокрема «Історію Слобідської України» (Харків, 1990, 1993, 2019). Особливої значущості набули фундаментальні монографії: «Очерки из истории колонизации и быта степной окраины Московского государства» та два томи археографічних додатків до неї (1887), за яку вче-

ному 1888 р. було присуджено малу Уваровську премію, «Опыт истории Харьковского университета» у двох томах (1893–1904), двотомну «Историю города Харькова за 250 лет его существования» (1905–1912), написану у співавторстві з Д. П. Міллером, а також перше наукове видання творів славетного українського філософа Г. Сковороди та дослідження з української історіографії. Дослідження Д. І. Багалія з історіографії України відображено у «Нарисі української історіографії» (Київ, 1923–1925). Перелічені праці принесли Дмитру Івановичу Багалію професійне визнання, почесне членство у багатьох наукових товариствах України та Росії, академічні відзнаки, премії. Варто зауважити, що Д. І. Багалій двічі публічно у 1901 і 1905 рр. виступав проти цензурних обмежень української мови [14, с. 52–53].

Ретроспективний погляд на наукову діяльність Д. І. Багалія відновлює ще одну грань талановитого історика. Професійне зростання формувало Дмитра Багалія також як фахового бібліографа. Його інтерес до бібліографії на початку наукової роботи вченого підтримували і направляли В. Б. Антонович, В. С. Іконніков, П. С. Єфименко, «бібліографічна обізнаність» яких вражала молодого науковця. Вже перші праці вченого відзначалися розгалуженим бібліографічним матеріалом. Д. І. Багалій створив свою бібліографічну базу. У 1890-х роках за його ініціативою почалася підготовка біографічного словника професорів і викладачів Харківського університету. Інтерес до розробки біобібліографії викладацького складу Харківського університету був викликаний столітнім хювілеєм Харківського університету, який готувалися святкувати 1905 р. Згідно з програмою, розробленою Д. І. Багалієм, планувалося охопити всіх університетських викладачів та їхній вклад у розвиток університету, науки та просвіти. При складанні «Биографического словаря профессоров Харьковского университета» використовувалися матеріали університетського архіву, розшукувалися документи у приватних осіб, збиралися портрети. Інформація про видання була надана у другій книзі «Записки Харьковского университета» (1893) [15, с. 231]. Становить інтерес і огляд літератури з історії Слобідської України. Д. І. Багалій самостійно розробив і видав бібліографічний покажчик «Сочинения, материалы, статьи и заметки, относящиеся к истории Слободской Украины» (Харьков, 1891), який вийшов у двох випусках з інтервалом у шість років (1885–1891) [24, с. 5]. Видання налічує 75 бібліографічних описів документів. Цікаво, що у

своєму покажчику Д. І. Багалій відобразив основні документи у формі критико-бібліографічного нарису. Цей прийом, дещо обмежуючи повноту, надав можливість їх оцінити. Історик української бібліографії І. І. Корнейчик відзначив цю бібліографічну працю у своїй фундаментальній монографії «Історія української бібліографії. Дожовтневий період: нариси» (Харків, 1971) [15, с. 231, 310]. У доробку Д. Багалія – огляди літератури про Харківську губернію за 1880–1885 рр. і 1885–1890 рр. Науковець надавав велике значення повноті матеріалів у бібліографічних покажчиках і наявності в них допоміжних покажчиків.

Дмитру Івановичу Багалію належить низка бібліографічних праць. Зокрема, оглядів, списків, рецензій на бібліографічні покажчики, серед яких бібліографічні праці про Г. С. Сковороду: «Сочинения Григория Саввича Сковороды, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеем» (1894), «Издание сочинений Г. С. Сковороды и стоящие в связи с ними исследования о нём» (1914) та «Библиографический указатель разысканий о Сковороде» (1926). Частково з дослідженням доробку бібліографічних праць Д. І. Багалія про Г. С. Сковороду ми можемо ознайомитися у роботі Н. В. Бордукової «Творчість Григорія Сковороди в рецепції Дмитра Багалія» (1999) [7, с. 65–74].

Не належачи до числа народних вождів, реформаторів і пророків, він займався організацією провінційних і загальноукраїнських, наукових і громадських сил, послідовно захищав українські національно-культурні інтереси в суперечливих умовах радянської влади. Д. І. Багалій схвально сприйняв поступове відродження українського культурного життя, яке його завжди цікавило. Ще у 1911 році він написав працю «Просвіта: очерки по истории украинской культуры» зі вступним словом Н. Сумцова [23]. У 1921–1922 рр. Д. І. Багалій організував і очолив науково-дослідну кафедру історії України (з 1926 р. – кафедра історії української культури) при Харківському інституті народної освіти (у 1921 р. Харківський університет реорганізовано в ХІНО ім. О. О. Потебні). Упродовж свого життя вчений брав активну участь у реформуванні вищої освіти в Україні. Дороговказом йому завжди слугували ідеї прогресу, віри у творчі можливості людського генія, майбутнє торжество розуму, науки й освіти. Особливої уваги заслуговує робота Дмитра Івановича Багалія щодо створення Української Академії наук (УАН). Після від'їзду з Києва В. І. Вернадського Д. І. Багалій деякий час виконував обов'язки президента Академії. Був

обраний першим віце-президентом УАН і першим головою її історико-філологічного відділення. У період денікінської окупації Д. І. Багалій повернувся до Харкова. З 1919 р. академік входив до складу комісії зі створення «Всенародної бібліотеки України» при УАН (протокол спільного зібрання УАН № 25 від 3 травня 1919 р.), виконував обов'язки її голови. Значний внесок з вивчення питання зі створення та розвитку бібліотек у країні під орудою Д. І. Багалія зробила Н. М. Березюк. Свої дослідження вчена виклала у роботах «Внесок вчених Харківського університету у становлення та розвиток наукової бібліотеки: [Д. І. Багалій та ін.]» (1994) [2, с. 55–65] та «Невтомний працівник на бібліотечній «ниві»: академік Дмитро Іванович Багалій» (2018) [3, с. 59–63].

Фонди друкованих видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського є національним скарбом країни, культурним і науковим надбанням, неоціненним історичним бібліографічним джерелом і ґрунтовною джерельною базою для багатовекторних досліджень, зокрема для дослідження життя країни та видатних особистостей. Склад документів у фондах НБУВ всебічно репрезентує комплекс джерел наукового та біографічного характеру.

Зацікавленість викликає «Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія: з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності» (Київ, 1927) за виданням ювілейного комітету, до якого входили В. І. Липський, С. О. Єфремов, А. Е. Кримський та ін. У виданні надана систематична бібліографія праць академіка Дмитра Івановича Багалія за 50 років (1878–1927): загальна кількість матеріалу – 342 назви; написаних праць – 318 та 1 праця друкувалася; відредагованих видань – 16, про нього – 7 праць. Зокрема: 1 розділ: «Археологія України» (31 праця); 2 розділ: «Архіви й архівна справа в Україні» (13 праць); 3 розділ: «Історіографія»: українське джерелознавство (16 праць), російська історіографія (3 праці); 4 розділ: «Підручники з історії України й Росії» (9 праць); 5 розділ: «Історія стародавньої України-Руси» (8 праць); 6 розділ: «Історія Слобідської України» (51 праця); 7 розділ: «Праці з історії Запоріжжя й Південної України» (5 праць); 8 розділ: «Праці з історії Лівобережної України» (15 праць); 9 розділ: «Праці з історії громадської думки й революційних рухів на Україні» (18 праць); 10 розділ: «Праці з української культури й освіти й письменства» (73 праці); 11 розділ: «Замітки й матеріали з історії Слобідської України» (20 праць); 12 розділ:

«Праці з історії Росії» (7 праць); 13 розділ: «Краєзнавство» (14 праць); 14 розділ: «Рецензії на праці з історії України» (35 праць); 15 розділ: «Редагував видання» (16 праць); 16 розділ: «Біографічні дані про Д. І. Багалія» (7 праць).

Першою спробою упорядкування та систематизації наукових праць Д. І. Багалія за часи незалежності України став біобібліографічний покажчик «Дмитро Іванович Багалій – професор Харківського університету» (Харків, 1992) [12]. При розміщенні опублікованих матеріалів упорядники дотримувались хронологічного принципу, враховуючи основні етапи становлення і розвитку вченого. Покажчик складається з двох частин. У першій – зібрані книги, збірники, журнальні та газетні статті про Д. І. Багалія, його участь у науковому, громадському і культурному житті Харкова та країни в цілому. Окремими підрозділами виділені довідкові матеріали про ученого, хронікальні замітки, фото Дмитра Івановича. У другому розділі відображені праці Д. І. Багалія, зокрема монографії, підручники, збірники праць і окремі статті, рецензії, доповіді та промови, листи ученого. Укладачі Ю. Г. Шевченко, Р. А. Ставинська, М. Г. Швалб зробили спробу зібрати перевидання, окремі відбитки статей, уривки і виклади, редакторські роботи. Покажчик охоплює літературу, видану у межах України і Росії українською та російською мовами більш ніж за сто років: з 1878 до 1992 р. Представлений матеріал репрезентує архівну спадщину видатного українського науковця Д. І. Багалія та розкриває його науковий доробок. До видання, на жаль, з відомих причин не включені праці про Д. І. Багалія, що належать перу закордонних дослідників – Н. Д. Полонській-Василенко, О. Оглобліну та багатьом іншим.

Серед персональних бібліографічних покажчиків Дмитра Івановича Багалія – відомий покажчик Харківського національного інституту ім. В. Н. Каразіна та Харківської філії Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського – «Д. І. Багалій: біобібліографія» (Харків, 1999) [11, с. 473–576].

Структура покажчиків зазвичай однакова. До них входять: передмова, короткий біографічний нарис про вченого, основні дати його життя та діяльності, представлена література про вченого, список праць діяча, допоміжні покажчики: хронологічний і допоміжний алфавітний покажчики праць. До змісту окремих персональних покажчиків включають ще іменний покажчик і список скорочень.

Інформаційні матеріали бібліографічних покажчиків допоможуть детальніше осягнути життєвий і творчий шлях натхненних, талановитих, видатних науковців, до яких належить і Д. І. Багалій. Укладені за науково-обґрунтованою методикою, вони є джерельною базою подальших наукових і біографічних досліджень.

Упродовж 1999–2007 рр. за безпосереднім організаційним і фінансовим забезпеченням Харківського гуманітарного інституту «Народна Українська академія» було видано «Вибрані праці Д. І. Багалія» у 6-ти томах. У першому томі розміщено укладений фахівцями Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна найповніший бібліографічний покажчик праць ученого і література про нього. Він містить 953 назви (зокрема, 546 праць історика) [8, с. 473–476].

Чималий за обсягом матеріал праці Державної науково-технічної бібліотеки України «Перші академіки (дійсні члени) Української Академії Наук» (Київ, 2018), приуроченої до 100-річчя Національної академії наук України, присвячено Д. І. Багалію [1]. У біобібліографічному ресурсі відображено 180 вагомих праць. Зокрема, прижиттєві праці Д. І. Багалія за 1878–1922 рр., які нараховують – 108 публікацій; праці, що перевидавалися з 1990 по 2017 рр. – 27 видань; публікації про нього з 1883 по 2014 рр. – 45 видань.

Опрацювання масивів первинної та вторинної інформації співробітниками відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ упродовж 2019–2021 рр. надало можливість написання колективної монографії «Засновники і президенти Національної академії наук України: історико-бібліографічне дослідження» (2021). У зазначеному виданні представлено біографічні довідки та бібліографічні матеріали про засновників і президентів Національної академії наук (НАН) України з 1917 по 2021 рр. Відображено літературу, переважно представлену у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. До колективної монографії увійшли «Матеріали до біобібліографії Д. І. Багалія (1878–2020)», одного з перших дванадцяти академіків – засновників УАН. Структурно розділ складається з короткого біографічного нарису кандидата історичних наук І. І. Стамбола про вченого із зазначенням основних дат його життя та діяльності, 10 підрозділів: «Вибрані праці» (1 назва), «Окремі праці» (95 назв), «Література про життя та діяльність Д. І. Багалія» (7 праць), «Монографії, авторефера-

ти дисертацій, дисертації, збірники наукових праць» (27 назв), «Архівні матеріали» (6 назв), «Листування» (24 назви), «Статті з періодичних, довідкових та монографічних видань, збірників наукових праць, згадки про вченого» (192 назви), «Вшанування пам'яті Д. І. Багалія» (15 назв), «Багаліївські читання» (8 назв), «Бібліографічні посібники» (3 назви). Загальна кількість публікацій зазначеного розділу складає 378 назв. Важливість оприлюднення та популяризації результатів наукового дослідження співробітників науково-бібліографічного відділу НБУВ потребувала вирішення конкретних завдань для формування і створення бібліографічних показників праць академіків НАН України, що становлять основу колективної монографії. Особлива увага до створення цього видання пояснюється тим фактором, що з точки зору науково-методичних засад його написання слід вважати ефективним засобом інформаційного забезпечення науки як соціального інституту.

Такі книги заповнюють прогалину в нашій історичній бібліографії. Повнота і достовірність біобібліографічних матеріалів допомагає історикам відтворювати правдиву картину нашого минулого, висвітлювати роль особистості в науці та значимість її вкладу, спираючись на документи. У колі джерел до написання історії науки та, зокрема, біографічних досліджень стоять персональні та загальні біобібліографії вчених. Виявлення даних про публікації Д. І. Багалія та літературу про його життя і діяльність є одним із важливих складників забезпечення біобібліографічних досліджень.

Висновки. Слід зазначити доленосний вплив робіт Дмитра Івановича Багалія на формування наукових поглядів молодих науковців. Захопленість Д. І. Багалією науковою роботою чітко вимальовується при аналізі його праць. Аналіз джерел з 1878 по 2021 рр., які містять бібліографічні відомості про праці академіка Д. І. Багалія та публікації про його життя, серед яких – видання за часів незалежності України, зокрема біобібліографічний показник «Дмитро Іванович Багалій – професор Харківського університету» (1992), персональний бібліографічний показник «Д. І. Багалій: біобібліографія» (1999), науково-допоміжний показник «Перші академіки (дійсні члени) Української Академії Наук: до 100-річчя НАН України» (2018), «Засновники і президенти Національної академії наук України: історико-бібліографічне дослідження» (2021) дає підстави говорити про необхідність підготовки нового персонального показника вченого, що виявить ширший діапазон дослі-

джень науковців. Оглянувши історіографію, присвячену видатному українському історичному Д. І. Багалію, можна сказати, що вона є доволі нечисельною і не охоплює усіх аспектів його різноманітної наукової та громадської діяльності. Так, ще чекають свого висвітлення періоди його політичної діяльності, перебування на посадах ректора Харківського університету та міського голови Харкова, літературна творчість (учений користувався псевдонімами: Баг-ей Д., Б-й Д., Б-й Д. И., Д. Б.)². Уваги дослідників потребують також напрацювання Д. І. Багалія у галузі археології, археології, архівознавства, етнографії тощо.

Яскравий образ українських вчених – неперевершених організаторів науки, найдостойніших громадян своєї Батьківщини, яким є й академік Дмитро Іванович Багалій, – назавжди збережеться у вдячній пам'яті багатьох поколінь.

Список бібліографічних посилань

1. Багалій Дмитро Іванович. *Перші академіки (дійсні члени) Української Академії Наук: до 100-річчя Національної академії наук України* : наук.-допом. біобібліогр. покажч. / уклад.: Н. О. Бевз, Л. Р. Вартанова, Г. Л. Гордієнко, В. В. Луговська, О. Ю. Мінг ; Держ. наук.-техн. б-ка України ; Інформ.-бібліогр. від. Київ, 2018. С. 59–82. URL: <https://dntb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/-1.pdf>

2. Березюк Н. М. Внесок вчених Харківського університету у становлення та розвиток наукової бібліотеки : [Д. І. Багалій та ін.]. *Історія бібліотечної справи в Україні*: матеріали регіон. міжвідом. наук. конф. Харків, 1994. С. 55–65. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/312>.

3. Березюк Н. Невтомний працівник на бібліотечній «ниві»: академік Дмитро Іванович Багалій. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2018. № 1. С. 59–63.

4. Богдашина О. М. Д. І. Багалій та його місце в українській історіографії. *Науковий вісник Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Історичні науки*. 1998. Вип. 1. С. 8–12.

5. Богдашина О. М. Д. І. Багалій у сучасній українській історіографії. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. 2017. Вип. 25. С. 98–107.

6. Богдашина О. М. Слобідський літописець історії України Д. І. Багалій. *Український історичний журнал*. 2008. № 1. С. 88–112.

---

²Масанов И. Ф. Словарь псевдонимов русских писателей, учёных и общественных деятелей: в 4 т. Москва : Изд-во Всесоюз. кн. палаты, 1960. Т. 4. С. 49.

7. Бордукова Н. Творчість Григорія Сковороди в рецепції Дмитра Багалія. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія*. 1999. Т. 8. С. 65–74.

8. Автобіографія; Ювілейні матеріали; Бібліографія / *Вибрані праці* : у 6 т. НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; ХГП «НУА» і Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Золоті сторінки, 1999. Т. 1. 600 с. : іл.

9. Воронов В. І. Внесок Д. І. Багалія в розробку джерелознавчих проблем історії України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія*. 2014. Т. 22. Вип. 22. С. 111–120.

10. Гуменюк М. П. Библиография и библиотековедение в научном наследии акад. АН УССР Д. И. Багалей. *Біля джерел української радянської бібліографії*. Київ, 1991. С. 40–45.

11. Д. І. Багалій : біобібліографія / упоряд.: Ю. Г. Шевченко, Р. А. Ставинська, М. Г. Швалб, В. Д. Прокопова ; бібліогр. ред. С. Б. Глибицька. *Вибрані праці* : у 6 т. Харків, 1999. Т. 1. С. 473–576 (989 назв). URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/12545>.

12. Дмитро Іванович Багалій – професор Харківського університету : біобібліогр. покажч. / Харків. держ. ун-т, Центр. наук. б-ка ; упоряд.: Ю. Г. Шевченко, Р. А. Ставинська, М. Г. Швалб ; наук. ред. В. В. Кравченко. Харків : ХДУ, 1992. 122, [2] с.

13. Історія Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за 210 років (1804–2014) [вебсайт] : бібліогр. покажч. / уклад. М. Г. Швалб, Ж. П. Корнева, Р. А. Ставинська [та ін.] ; вступ. ст. І. К. Журавльової ; наук. ред. В. М. Грамма ; відп. ред. І. К. Журавльова. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 282 с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/11048>.

14. Калінічева Г. Багалій Дмитро Іванович (1857–1932) : історик, громадський діяч. *Видатні постаті України* : біогр. довід. / Г. В. Щокін, М. Ф. Головатий, В. А. Гайченко [та ін.]. Київ : МАУП ; Кн. палата України, 2004. С. 51–57.

15. Корнейчик І. І. Історія української бібліографії. Дожовтневий період : нариси. Харків, 1971. 376 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?>

16. Кравченко В. В. Дмитро Іванович Багалій та його доба. *Дмитро Іванович Багалій – професор Харківського університету* : біобібліогр. покажч. / упоряд. : Ю. Г. Шевченко, Р. А. Ставинська, М. Г. Швалб ; ХДУ, Центр. наук. б-ка. Харків, 1992. С. 4–7.

17. Кравченко В. Історик для України [Д. І. Багалій]. *Україна, Імперія, Росія : вибрані статті з модерної історії та історіографії*. Київ, 2011. С. 133–196.

18. Маркевич М. Постає Володимира Антоновича в історіографічній рефлексії Дмитра Багалія. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич, 2012. Вип. 16. С. 251–260.

19. Маркевич М. І. *Дмитро Багалій – дослідник української історіографії* : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Черкаси, 2014. 20 с.
20. Маркевич М. І. *Дмитро Багалій – дослідник української історіографії* : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Черкаси, 2014. 200 с.
21. Маслійчук В. Л. Спадщина Дмитра Багалія та сучасні дослідження історії Слобідської України. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. 2009. Т. 13. С. 3–10.
22. Мяскова Т. Є. Науковий спадок Дмитра Івановича Багалія у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ: до 160-річчя від дня народж. вченого. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського* : [вебсайт]. Київ, 2020. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/3769>.
23. Просвита: очерки по истории украинской культуры / Д. И. Багалей ; предисл. Н. Сумцова ; Харьк. ист.-филолог. о-во. Харьков : Тип. «Печ. дело», 1911 [обл. 1912]. LXXXVIII, 621 с., 1 л. портр. (*Сборник Харьковского историко-филологического общества, изданный в честь проф. Д. И. Багалей (1880–1910 гг.)*). Т. 20).
24. Сочинения, материалы, статьи и заметки, относящиеся к истории Харьковской губернии (бывшей Слободской Украины) с 1880 по 1885 год : библиогр. очерк. *Харьковский календарь на 1886 г.* Харьков, 1885. Отд. 9. С. 1–11.
25. *Спадщина Д. І. Багалія в контексті сучасності*. Матеріали II Всеукр. наук. конф. «Теоретичні та прикладні аспекти біографістики» : до 160-річчя від дня народж. Д. І. Багалія (7 листоп. 2017 р., м. Харків). Харків. нац. ун-т ім. В. І. Каразіна, Центр краєзнавства ім. акад. П. Т. Тронька, Центр укр. студій ім. Д. І. Багалія [та ін.]. Харків, 2018. 159 с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/14100>.
26. Стариков Г. Постать Д. І. Багалія в українській історіографії. *Історіографічні дослідження в Україні*. Київ, 2008. Вип. 19. С. 259–282.
27. Стариков Г. М. *Епістолярна спадщина Д. І. Багалія як джерело до вивчення наукового та громадського життя в Україні кінця XIX – першої третини XX ст.* : автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.06. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2011. 16 с.
28. Чадаєва К. Ю. Літописець Слобідської України – Д. І. Багалій. *Культурна спадщина Слобожанщини*. Харків, 2016. Число 29 : Культура і мистецтво. Історичне краєзнавство. С. 126–131.
29. Щербініна О. П. Бібліографія в науковій спадщині Д. І. Багалія. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2001. Вип. 4. С. 49–64.
30. Юрченко О. Академік Дмитро Іванович Багалій і Слобідська Україна. *Прапор*. 1988. № 6. С. 118–121.

References

1. Bevz, N. O., Vartanova, L. R., Hordiienko, H. L., Luhovska, A. V., & Minert, O. Yu. (Comps.) (2018). Bahalii Dmytro [Bagaliy Dmytro]. *Pershi akademiky (diisni chleny) Ukrainiskoi Akademii Nauk: do 100-richchia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy: nauk.-dopom. biobibliohr. pokazhch.* [The first academicians (full members) of the Ukr. Acad. Of Scien.): to the (100th anniver. of the Acad. of Scien.: research and auxiliary biobibliogr]. (pp. 59-82). Kyiv, Ukraine: DNTB. Retrieved from <https://dntb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/-1.pdf> [In Ukrainian].
2. Bereziuk, N. M. (1994). Vnesok vchenykh Kharkivskoho universytetu u stanovlennia ta rozvytok naukovi biblioteky [website] [The contribution of scientists of Kharkiv University in the formation and development of the scientific library]: [D. I. Bagaliy ta in.]. In *History of library business in Ukraine. Proceedings of the Regional Interdepartmental Scientific Conference* (pp. 55-65), Kharkiv State Scientific Library of Korolenko. Kharkiv, Ukraine. Retrieved from <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/312> [In Ukrainian].
3. Bereziuk, N. (2018). Nevtomnyi pratsivnyk na bibliotechnii "nyvi": akademik Dmytro Ivanovych Bahalii [Tireless worker in the library "field": Academician Dmitry Bagaliy]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 1, 59-63. [In Ukrainian].
4. Bohdashyna, O. M. (1998). D. I. Bahalii ta yoho mistse v ukrainiskii istoriografii [D. Bagaliy and his place in Ukrainian historiography]. *Naukovyi visnyk Kharkivskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu im. H. S. Skovorody. Istorychni nauky*, 1, 8-12. [In Ukrainian].
5. Bohdashyna, O. M. (2017). D. I. Bahalii u suchasni ukrainiskii istoriografii [D. Bagaliy in modern Ukrainian historiography]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu im. V. N. Karazina. Seriia: Istoriia Ukrainy. Ukrainoznavstvo: istorychni ta filosofski nauky*, 25, 98-107. [In Ukrainian].
6. Bohdashyna, O. M. (2008). Slobidskyi litopysets istorii Ukrainy D. I. Bahalii [Sloboda chronicler of the history of Ukraine D. Bagaliy]. *Ukrayinskyi istorychnyy zhurnal*, 1, 88-112. [In Ukrainian].
7. Bordukova, N. (1999). Tvorchist Hryhoriia Skovorody v retseptsii Dmytra Bahaliiia [Creativity of Hryhoriy Skovoroda in the reception of Dmytro Bagaliy]. *Zbirnyk Kharkivskoho istoriko-filolohichnogo tovarystva. Nova seriia*, 8, 65-74). [In Ukrainian].
8. Hrushevskiyi Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies, Karazin Kharkiv National University (Comps.). (1999). Avtobiohrafia. Yuvileini materialy. Bibliohrafia [Autobiography. Anniversary materials. Bibliography]. In *Vybrani pratsi.* (Vol. 1-6). [Selected works] (Vol. 1). Kharkiv, Ukraine: Zoloti storinky. [In Ukrainian].
9. Voronov, V. I. (2014). Vnesok D. I. Bahaliiia v rozrobku dzhereloznavchykh problem istorii Ukrainy [D. Bagaliy's contribution to the development of source

studies problems in the history of Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriia: Istorii ta arkeolohiia*, 22, 22, 111-120). [In Ukrainian].

10. Gumeniuk, M. P. (1991). Bibliografii i bibliotekovedenie v nauchnom nasledii akad. AN USSR D. I. Bagalii [Bibliography and Library Science in the Scientific Heritage of Acad. Academy of Sciences of the Ukrainian SSR D. Bagaleya]. In *Bilia dzherel ukrainckoi radianskoi bibliohrafi*. [Near the sources of Ukrainian Soviet bibliography]. (pp. 40-45). Kyiv, Ukraine. [In Russian].

11. Shevchenko, Yu. H., Stavynska, R. A., Shvalb, M. H., & Prokopova, V. D. (Comps.), Hlybyska, S. B. (Ed.). (1999). D. I. Bahalii: biobibliohrafiia [website] [D. Bagali: biobibliography]. *Vybrani pratsi*. (Vols. 1-6). [Selected works]. (Vol. 1, pp. 473–576: 989 titles). Kharkiv, Ukraine. Retrieved from <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/12545> [In Ukrainian].

12. Shevchenko, Yu. H., Stavynska, R. A., & Shvalb M. H. (Comps.). Kravchenko V. V. (Ed.). (1992). Dmytro Ivanovych Bahalii – profesor Kharkivskoho universytetu: biobibliohr. pokazhch. [Dmytro Bagaliy – Professor of Kharkiv University: biobibliographic index]. Kharkiv, Ukraine: KhDU. Ukraine. [In Ukrainian].

13. Shvalb, M. H., Kornieva, Zh. P., & Stavynska, R. A. (Comps.), Hramma, V. M., & Zhuravliova I. K. (Eds.). (2014). *Istoriia Tsentralnoi naukovoï biblioteky Kharkivskoho natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina za 210 rokiv (1804–2014)* [web-site] [History of the Central Scientific Library of V. Karazin Kharkiv National University for 210 years (1804–2014)]: bibliogr. index. Kharkiv, Ukraine: KhNU im. V. N. Karazina. Retrieved from <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/11048> [In Ukrainian].

14. Kalinicheva, H. (2004). Bahalii Dmytro Ivanovych (1857–1932): istoryk, hromadskiy diiach [Bagaliy Dmytro (1857–1932): historian, public figure]. *Vydatni postati Ukrainy: biohr. dovid*. [Outstanding figures of Ukraine: biographical guide] (Shchokin, H. V., Holovaty, M. F., & Haichenko, V. A. (Comps.)). (Pp. 51-57). Kyiv, Ukraine: MAUP, Kn. palata Ukrainy. [In Ukrainian].

15. Korniechyk, I. I. (1971). Istorii ukrainskoi bibliohrafi. Dozhovtnevyi period: narysy [History of Ukrainian bibliography. Pre-October period: essays]. Kharkiv, Ukraine. Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?> [In Ukrainian].

16. Kravchenko, V. V. (1992). Dmytro Ivanovych Bahalii ta yoho doba [Dmytro Bagaliy and his time]. *Dmytro Ivanovych Bahalii – profesor Kharkivskoho universytetu*: biobibliohr. pokazhch. [Dmytro Ivanovych Bagaliy isa Professor of Kharkiv University: biobibliographic index]. (Shevchenko, Yu. H., Stavynska, R. A., & Shvalb, M. H. (Comps.)). (Pp. 4-7). Kharkiv, Ukraine: Kharkiv State University, Ukraine. [In Ukrainian].

17. Kravchenko, V. (2011). Istoryk dlia Ukrainy [D. I. Bahalii] [Historian for Ukraine [D. Bagaliy]]. *Ukraina, Imperiia, Rosiia: vybr. st. z modern. istorii ta istoriohrafi* [Ukraine, Empire, Russia: selected articles on the modernization of history and historiography]. (Pp. 133-196). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

18. Markevych, M. (2012). Postat Volodymyra Antonovycha v istoriohrafichnii refleksii Dmytra Bahaliia [The figure of Vladimir Antonovich in the historiographical reflection of Dmitry Bagaliy]. *Drohobytskyi krayeznavchyi zbirnyk*, 16, 251-260. [In Ukrainian].

19. Markevych, M. I. (2014). Dmytro Bahalii – doslidnyk ukrainskoi istoriohrafii [Dmytro Bagaliy is a researcher of Ukrainian historiography]. *Extended abstract of PhD dissertation*. Bohdan Khmelnytsky National University, Cherkasy, Ukraine. [In Ukrainian].

20. Markevych, M. I. (2014). *Dmytro Bahalii – doslidnyk ukrainskoi istoriohrafii* [Dmytro Bagaliy is a researcher of Ukrainian historiography]. (PhD dissertation). Bohdan Khmelnytsky National University, Cherkasy, Ukraine. [In Ukrainian].

21. Masliichuk, V. L. (2009). Spadshchyna Dmytra Bahaliia ta suchasni doslidzhennia istorii Slobidskoi Ukrainy [The legacy of Dmytro Bagaliy and modern research on the history of Slobidska Ukraine]. *Zbirnyk Kharkis'koho istoryko-filolohichnoho tovarystva*, 13, 3-10). Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].

22. Miaskova, T. Ye. (2020). Naukovyi spadok Dmytra Ivanovycha Bahaliia u fondakh viddilu bibliotechnykh zibran ta istorychnykh kolektsii Instytutu knyhoznavstva NBUV [website]. [Dmytro Bagaliy's scientific heritage in the funds of the department of library collections and historical collections of the Institute of Bibliology of the National Library of Ukraine: to the 160th anniversary of the scientist's birth]. *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*: website [V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: web site]. Retrieved from <http://www.nbu.gov.ua/node/3769> [In Ukrainian].

23. Bagaley, D. I. (1911 [obl. 1912]). *Prosvita: ocherki po istorii ukrainskoi kultury* [Enlightenment: essays on the history of Ukrainian culture]. (Sumtsova, N. (forew.)). Harkov, Ukraine: Tip. "Pech. delo". LXXXVIII. (*Sbornik Harkovskogo istoriko-filologicheskogo obschestva, izdannyiy v chest prof. D. Bagaley (1880–1910 gg.)*) [Collection of Kharkov historico-philological society, published in honour a professor Dmitry Bagaley (1880–1910)]. (Vol. 20). [In Russian].

24. (1885) *Sochineniia, materialy, stati i zametki, otnosiashchiesia k istorii Harkovskoi gubernii (byvshei Slobodskoi Ukrainy) s 1880 po 1885 god: bibliogr. ocherk* [Works, materials, articles and notes related to the history of the Kharkov province (former Slobodskaya Ukraine) from 1880 to 1885: bibliogr. feature article]. *Harkovski kalendar na 1886 g.* [Kharkov calendar na 1886]. (Vol. 9, pp. 1-11). Harkov, Ukraine. [In Russian].

25. Karazin Kharkiv National University (2017, November). Spadshchyna D. Bahaliia v konteksti suchasnosti [D. Bagaliy's heritage in the context of modernity]. In *Theoretical and Applied Aspects of Biography: to the 160th anniversary of the birth of Dmytro Bahaliy. Proceedings of the II All-Ukrainian Scientific Conference*. Retrieved from <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/14100> Kharkiv. [In Ukrainian].

26. Starykov, H. (2008). Postat D. Bahaliia v ukrainiskii istoriohrafii [The figure of D. Bagaliy in Ukrainian historiography]. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini*, 19, 259-282. Ukraine. [In Ukrainian].

27. Starykov, H. M. (2011). *Epistoliarna spadshchyna D. I. Bahaliia yak dzherelo do vyvchennia naukovooho ta hromadskoho zhyttia v Ukraini kintsia XIX – pershoi tretyny XX st.* [D. Bagaliy's epistolary heritage as a source for studying scientific and public life in Ukraine at the end of the XIX – first third of the XX century]. (*Extended abstract of PhD dissertation*). Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

28. Chadaieva, K. Yu. (2016). Litopysets Slobidskoi Ukrainy – D. I. Bahalii [The chronicler of Slobidska Ukraine is D. Bagaliy]. *Kulturna spadshchyna Slobozhanshchyny* [Cultural heritage of Slobozhanshchyna] *Kultura i mystetstvo. Istorychne kraieznavstvo* [Culture and art. Historical local lore], 29, 126-131). Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].

29. Shcherbinina, O. P. (2001). Bibliohrafiia v naukovii spadshchyni D. I. Bahaliia [Bibliography in the D. Bagaliy's scientific heritage]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 4, 49-64. [In Ukrainian].

30. Yurchenko, O. (1988). Akademik Dmytro Ivanovych Bahalii i Slobidska Ukraina [Academician Dmytro Bagaliy and Slobidska Ukraine]. *Prapor*, 6, 118-121. [In Ukrainian].

Angela Shumilova,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4731-2346>,

Junior Researcher,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

3, Holosiivskyi Ave/, Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: AngelaShumil@gmail.com

REFLECTION OF DMITRY BAGALIY'S SCIENTIFIC WORK IN BIBLIOGRAPHICAL INDICATORS

The goal of the article. The purpose of the article was to reflect the significant contribution of the scientist to the development of historical science in Ukraine, cover scientific achievements of Dmytro Bagaliy in bibliographic publications and analyze aspects of the connection of prominent Ukrainian historian, academician with bibliography. The article is prepared in line with the implementation of the scientific theme of 2019–2021 "Theoretical, methodological and applied aspects of the formation of the national bibliography in the context of studying the heritage of Ukrainian science and culture". **Research methods.** General scientific methods of system and historical approaches are applied; empirical methods of description and modeling; analytical and thematic method; source and statistical analysis. **The scientific novelty.** The first part of the study analyzes the scientific and bibliographic

achievements of the scientist: his monographs, indexes, reviews, bibliographies. The significant contribution of the scientist to the development of the Ukrainian scientific and auxiliary bibliography is reflected. The second part presents a set of sources of scientific and bibliographic nature that are part of the funds of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Personal bibliographic indexes of Academician Dmytro Bagaliy are analyzed. The article outlined the perspective of forming of the most complete scientific bibliography of the scientist to current time. **Conclusions.** The article highlights scientific work of Dmytro Bagaliy that is attested by a large number of thorough works. As a result of examination of a significant documentary array of sources about the life and work of a prominent Ukrainian historian we can say that historiography is quite small and does not cover all aspects of his various scientific and social activities (literary heritage, his work as a rector of Kharkiv University and mayor of Kharkiv). Researchers also should put attention on publications of D. Bagaliy in the field of archeography, archeology, archival studies, ethnography, etc. Analysis of sources that contain bibliographic information about the works of Academician Dmitry Bagaliy, publications about his life and work, provide us reasons to emphasize the need of preparation of a his bibliographic index.

Keywords: Bagaliy, Ukrainian historian, scientific progress, bibliographer.

Стаття надійшла до редакції 7.12.2021 р.